

УДК 371.32:37.036

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ ЗАСОБАМИ МУЗИКИ

Бутенко Н.І., к. пед. н.,
доцент кафедри педагогіки, психології й освітнього менеджменту

Херсонський державний університет

Гамоцька Ж.О., старший викладач
кафедрі педагогіки, психології й освітнього менеджменту

Херсонський державний університет

Єлькіна В.В., старший викладач
кафедрі педагогіки, психології й освітнього менеджменту

Херсонський державний університет

У статті розглядається актуальна проблема естетичного виховання учнів. Роль естетичного виховання у розвитку особистості, її всебічному формуванні важко переоцінити. Серед різних засобів естетичного виховання музика займає особливе місце. Вона сприяє розвитку свідомості та почуттів особистості. Ми визначились в тому, що на уроках літератури доцільним є використання конкретних музичних творів. Насичення уроків музикою, урізноманітнення форм роботи нетрадиційними методами збагачують світосприймання, приваблюють до виконання конкретного навчального завдання. Стаття містить аналіз різних підходів до вирішення цієї проблеми. Висновки зроблені на основі вивченого досвіду та експериментальних даних.

Ключові слова: *виховання, естетичне виховання, урок літератури, засоби виховання, музичні твори.*

В статье рассматривается актуальная проблема эстетического воспитания учащихся. Роль эстетического воспитания в развитии личности, ее всестороннего формирования сложно переоценить. Среди различных средств эстетического воспитания особое место занимает музыка. Она сопутствует развитию сознания и чувств личности. Мы определились в том, что на уроках литературы целесообразным является использование конкретных музыкальных произведений. насыщение уроков литературы музыкой, использование нетрадиционных форм и методов обогащают мировосприятие, мотивируют к выполнению конкретных учебных заданий. Статья содержит различные подходы к решению этой проблемы. Выводы сделаны на основе изученного опыта и экспериментальных данных.

Ключевые слова: *воспитание, эстетическое воспитание, урок литературы, средства воспитания, музыкальные произведения.*

Butenko N.I., Gamozka J.O., Elkina V.V. ESTHETIC EDUCATION OF PUPILS ON THE LITERATURE WITH THE MEANS OF MUSIC

In the article is considered the actual problem of esthetic education of pupils. The role of esthetic education in the development of personality is difficult to redefine. The important place in the content of esthetic education occupies the formation of esthetic taste in pupils, which is connected with experience of the beauty. The important role of the music as the mean the education. Among different means of esthetic education music occupies the special place. It promotes the development of conscience and feelings of the personality. We agreed that it is very important to use musical compositions on the Literature. Using music and different unconventional methods on the lessons enrich the worldview and attract for doing special educational task. The article has the analysis of different approaches for solving this problem. Conclusions are made on the basis of experience and experimental inferences.

Key words: *education, esthetic education, Literature, means of education, musical compositions.*

Педагогічна наука визначає естетичне виховання як розвиток здатності сприймати, відчувати, розуміти прекрасне в житті і в мистецтві, як виховання прагнення самому брати участь у перетворенні навколишнього світу за законами краси, як долучення до художньої діяльності і розвиток творчих здібностей. Естетичне виховання тісно пов'язано з усіма сторонами виховання. Воно посилює виховний ефект інших складових виховного поля через формування есте-

тичних почуттів, естетичної чуйності, початкових естетичних і етичних понять і оцінок. Все це забезпечує комплексний підхід до гармонійного розвитку дітей. Виховання всебічно розвиненої людини – завдання складне та актуальне. У зв'язку з цим ми визначили проблему дослідження.

Великий і різноманітний вплив мистецтва як найважливішого елемента краси і естетичного ставлення до дійсності на людину. Перш за все, воно виконує велику

пізнавальну функцію і тим самим сприяє розвитку свідомості та почуттів особистості, її поглядів і переконань.

В.Г. Белінський відзначав, що в пізнанні навколишнього світу є два шляхи: шлях наукового пізнання і пізнання засобами мистецтва. Він вказував, що вчений говорить фактами, поняттями, а письменник, художник, музикант – образами, картинами, але говорять вони про одне й те ж. Економіст, озброюючись статистичними даними, доводить, що положення того чи іншого класу погіршилося або покращилося внаслідок певних причин. Поет показує ці зміни за допомогою образного, художнього зображення дійсності, впливаючи на фантазію і уяву читачів. У зв'язку з цим В.Г. Белінський підкреслював, що мистецтво сприяє розвитку свідомості і переконань людини не менше, ніж наука [4, с. 325–330].

Велику роль відіграє мистецтво і естетичне виховання у формуванні моральності. Ще Аристотель писав, що музика здатна впливати на етичну сторону душі, і оскільки вона має таку властивість, вона повинна бути включена до списку предметів виховання молоді. Відзначаючи цей бік впливу мистецтва на особистість, А.М. Горький називав естетику етикою майбутнього. Цей вплив має складний характер і опосередковується силою і глибиною його впливу на свідомість, емоції і почуття людини. Мистецтво, особливо література, є могутнім засобом духовного піднесення людини. «Чим більше я читаю, – писав А.М. Горький, – тим більше книги ріднять мене зі світом, тим яскравіше і значніше стає для мене життя» [10]. А.І. Герцен зазначав, що без читання не має і не може бути ні смаку, ні стилю, ні багатосторонньої широчини розуміння. Завдяки читанню людина переживає століття. Книги впливають на глибинні сфери людської психіки. Мистецтво розвиває естетичну культуру людини, вчить її розуміти прекрасне і будувати життя за «законами краси» [8].

Проте вплив мистецтва на виховання людини у визначальній мірі залежить від її художньо-естетичного розвитку. Без знання законів художнього відображення дійсності, без розуміння мови і художніх засобів мистецтво не збуджує ні думок, ні глибоких почуттів. Воно приносить задоволення та насолоду тільки людині, яка має відповідну підготовку і достатньою мірою естетично освічена. Щоб сприймати красу оперного мистецтва, наприклад, необхідно знати його особливості, розуміти мову музики і вокалу, за допомогою яких композитор і співаки передають всі відтінки життя та почуттів і впливають на думки й емоції слухачів. Сприйняття поезії і образотворчого

мистецтва також вимагає певної підготовки і відповідного розуміння. Навіть цікава розповідь не буде захоплювати читача, якщо у нього не вироблена техніка виразного читання, якщо всю свою енергію він буде витрачати на складання слів з вимовних звуків і не буде відчувати їх художньо-естетичного впливу. Завдання школи – забезпечити необхідну естетичну підготовку учнів, ввести їх у великий світ мистецтва, зробити його дієвим засобом пізнання навколишньої дійсності, розвитку мислення і моральної досконалості [11].

Проблемою естетичного виховання учнів на уроках української літератури займалися такі вчені, як Л.М. Цимбалюк, О.М. Чепурко, Т.Ф. Бугайко, В.П. Стеценко, Л.Ф. Мірошніченко, О.В. Лупейко, Б.І. Степанишин, Є.А. Пасічник. Оскільки питання, якому присвячена наша робота, на сучасному етапі набуває якісно нового змісту, вважаємо доцільним проаналізувати погляди кількох вчених з цього питання.

Так, у статті «Нові підходи до викладання української літератури» [6, с. 20] Б.І. Степанишин зазначає, що нові підходи до викладання в школі українського мистецтва слова ґрунтуються на загальній концепції літературної освіти, себто на філософських, історичних, культурологічних, народознавчих, соціологічних, етичних, психологічних, літературознавчих, естетичних і мовних засадах.

З естетики, на думку методиста, літератори черпають засади художнього освоєння життя, мистецького пізнання дійсності, загальні закономірності і тенденції розвитку мистецтва. Без естетичного осмислення літературного твору учень не засвоїть таких понять, як піднесене і низьке, героїчне і буденне, комічне, драматичне і трагічне.

Цікавою для нас є праця Я.М. Цимбалюка «Формування особистісного ставлення старшокласників до художнього твору в процесі вивчення української літератури в старших класах». Як зазначає автор, художні твори – важливий засіб естетичного розвитку школярів, удосконалення їх особистості. Я.М. Цимбалюк вважає, що особистісне ставлення до літератури не тільки передбачає розуміння прочитаного, а й забезпечує естетичне сприймання літератури, справжнє вивчення якої неможливе без виховання почуття прекрасного, насолоди художнім образом [7].

Про виховну функцію літератури говорить О.М. Чепурко у праці «Естетичне виховання учнів під час бесід з позакласного читання».

Вчений вважає, що великий вплив має предмет літератури на формування есте-

тичних ідеалів школярів. Художні твори є багатим матеріалом для роздумів. Учні мають можливість образно осмислити проблеми людського буття, що сприятиме формуванню у них відповідних поглядів, переконань, естетичних потреб.

Н.Б. Берхін у науковій статті простежує та аналізує шляхи формування художніх знань. Методист зазначає, що на уроках літератури формуються два види знань: наукові (літературознавчі та мистецтвознавчі) і художні. Перші виникають в процесі засвоєння за допомогою логічного мислення змісту літературознавчих і мистецтвознавчих концепцій. Другі – у процесі безпосередньо самостійного сприйняття конкретно-чуттєвого змісту твору.

Спираючись на дослідження психології, вчений зазначає, що при сприйманні художнього образу виникає особлива художня емоція – співпереживання образу. Ця емоція здатна викликати асоціації, які відповідають найбільш вагомим установам [2].

Суть взаємодії читача з художнім твором полягає в тому, щоб ознайомлення з текстом стало відкриттям дивного в собі, що в свою чергу є важливим стимулом змінити себе самого.

Підсумовуючи свої дослідження, Н.Б. Берхін зазначає, що на уроках літератури повинні формуватися особливі художні знання, що мають у своїй основі психологічну природу [2].

На сьогодні залишається нерозв'язаною проблема сутності естетичного аналізу твору. Саме ці питання порушують у своїх статтях Б.І. Степанишин та З.О. Кучерява [6].

Б.І. Степанишин і З.О. Кучерява зазначають, що аналіз тексту не може зводитися лише до бесіди за фабулою твору. Недостатнім є і просто визначення теми, художніх особливостей, характеристики образів. Учень повинен увійти у світ письменника, злитися з його героями. І тоді, через естетичне, відбувається вплив на морально-естетичну сферу [6].

З.О. Кучерява пропонує орієнтовані плани аналізу поетичного і прозового твору, які дозволяють торкнутися і побачити красу твору при його аналізуванні [11].

Погляди вищезазначених методистів підтримує С.Я. Українець. Так, у статті «Елементи психодрами на уроках літератури» автор зазначає, що важливим є етап «вживання» в роль, наслуховування свого внутрішнього «я». Як зауважує С.Я. Українець, головна мета полягає в тому, щоб сприйняти життєвий досвід літературного персонажа не відчужено, а врости в нього чут-

тям, свідомістю, душею. Добре вписується в контекст роботи така психодраматична методика, як монолог. Вчитель пропонує відтворити і проказати вголос текст героя. Під час відтворення відбувається діалог із незримим світом, в якому кожен залишив своє коріння. На думку методиста, проказування монологу героя – один з результативних шляхів до розкриття складного світу літературного персонажа.

З огляду на проблему, що аналізується, вагомою, на нашу думку, є праця В.П. Стеценка «Проблема естетичного виховання учнів у методичній концепції Т.Ф. Бугайко».

У своїй роботі В.П. Стеценко простежує розвиток багатьох методичних ідей Т.Ф. Бугайко. Щодо естетичного виховання учнів, то Т.Ф. Бугайко у багатьох своїх працях уточнює поняття «естетичне виховання» та «художнє виховання». Під естетичним вихованням (за Т.Ф. Бугайко) слід розуміти виховання естетичної чуйності, естетичного ставлення до явищ, предметів, об'єктивного світу. Це невід'ємна частина виховання, яка також включає в себе формування естетичних почуттів та естетичних суджень людини. Художнє виховання, на думку методиста, є засобом здійснення загальних завдань естетичного розвитку учнів [3].

У своїх працях Т.Ф. Бугайко визначає конкретні шляхи естетичного виховання школярів на уроках літератури. На її думку, необхідно кожний урок зробити виховуючим, творчим. Важливо побудувати роботу так, щоб школярі, сприймаючи твір, перш за все, глибоко розуміли його ідейний зміст, відчували красу людських взаємин, усвідомлювали громадську спрямованість роботи письменника. Учитель повинен виховувати в учнів високий естетичний смак, почуття справжньої краси. Т.Ф. Бугайко підкреслює, що на вчителя покладається велике завдання – навчити учнів розбиратись у своїх естетичних оцінках і судженнях, разом з естетичним почуттям вчитель повинен формувати естетичний смак учнів [3].

Т.Ф. Бугайко вбачає необхідною умовою естетичного сприйняття твору безпосередність вражень учнів. Коли учні сприймають літературного героя як живу людину, то він викликає у них естетичне почуття, стає улюбленим героєм. Коли учень хвилюється, читаючи твір, коли образ стає його улюбленим, це означає, що йому розкрився ідейно-естетичний зміст образу.

Цінними є думки Т.Ф. Бугайко про вивчення образів дійових осіб.

Згідно з її концепцією саме у взаємовідносинах дійових осіб, у їх боротьбі розкривається ідейно-естетичний зміст ху-

дожнього твору. Важливо, щоб учні могли вмотивувати логіку поведінки героїв твору, їх переживання, бо саме на прикладах літературних героїв вони вчаться розбиратися в людях, виробляють критерії оцінки якостей людини, вчаться бачити, як формується людина у конкретну історичну епоху. Отже, згідно з концепцією Т.Ф. Бугайко, естетично сприйняти літературний образ – значить сприйняти його в усій повноті й багатогранності [3].

Таким чином, естетичному вихованню учнів засобами літератури у педагогічній концепції Т.Ф. Бугайко приділяється особлива увага.

Суть методів навчання на уроках літератури розкриває Є.А. Пасічник, але при цьому він зазначає, що систему викладання не можна розглядати як застиглу норму. Викладання літератури у школі – «це постійний пошук, творчість» [5].

У процесі роботи над словом ставляться інтегральні завдання, пов'язані з естетичним вихованням учнів: показати красу людських стосунків у праці, побуті; красу людської душі, природи, красу слова, твору літератури та естетичних ідеалів письменника.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу та вивчення практичного досвіду визначити значимість та ефективність музики як засобу естетичного виховання на уроках літератури.

Роль естетичного виховання у розвитку особистості, її всебічному формуванні важко переоцінити. Вже в давнину пробивала собі дорогу точка зору про елементи естетики та краси в житті та діяльності людини. Про це, зокрема, йдеться в одній притчі Плуларха. Три раба везуть тачку з камінням. Кожному з них філософ ставить одне і те ж питання: «Навіщо ти везеш ці важкі камені?» Перший відповідає: «Наказали везти цю прокляту тачку». Другий каже: «Везу тачку, щоб заробити на хліб». Третій же сказав: «Будую прекрасний храм». Бачити у праці творче начало краси – значить творити прекрасне і відповідно до нього перетворювати навколишній світ.

В загальному плані естетичне виховання означає процес формування почуттів у сфері прекрасного. Але в естетиці це прекрасне пов'язане з мистецтвом, з художнім відображенням дійсності у свідомості і почуттях людини, з її здатністю розуміти прекрасне, слідувати йому в житті й творити його. У цьому сенсі сутність естетичного виховання полягає у формуванні в учнів здібностей повноцінного сприйняття і правильного розуміння прекрасного в мистецтві і житті, у виробленні естетичних понять, смаків та ідеалів, у розвитку твор-

чих задатків і обдарувань в галузі мистецтва [7].

Оскільки естетичне виховання здійснюється за допомогою мистецтва, його зміст має охоплювати вивчення та залучення учнів до різних видів і жанрів мистецтва: літератури, музики, образотворчого мистецтва. Різноманіття життя народжує і різноманіття видів і жанрів мистецтва. Діти дошкільного віку знайомляться з графікою, живописом, скульптурою, декоративно-прикладним мистецтвом, кожне з яких має свої жанри.

Не менш важливою стороною змісту естетичного виховання є його спрямованість на особистісний розвиток учнів. Перш за все, необхідно формувати в учнів естетичні потреби в галузі мистецтва, в розумінні художніх цінностей суспільства [7].

Істотним компонентом естетичного виховання є оволодіння знаннями, пов'язаними з розумінням мистецтва і умінням висловлювати свої судження (погляди) з питань художнього відображення дійсності. З цим пов'язане формування в учнів уявлень і понять про специфіку відображення цієї дійсності в різних видах і жанрах мистецтва, вироблення вміння аналізувати зміст і морально-естетичну спрямованість мистецтва.

Велике місце у змісті естетичного виховання займає формування в учнів художнього смаку, пов'язаного зі сприйняттям і переживанням прекрасного. Потрібно навчити школярів відчувати красу і гармонію справжнього твору мистецтва, виявляти художню вимогливість, а також прагнення до підвищення культури поведінки [7].

Важливим змістовним компонентом естетичного виховання є залучення учнів до художньої творчості, розвиток їх нахилів та здібностей до музики, образотворчого мистецтва та літератури. Л.М. Толстой висловлював переконання в тому, що у кожної дитини є різноманітні потреби в художній творчості, які необхідно розвивати і використовувати з метою виховання. Естетичне виховання має спрямовуватися на розкриття і осмислення громадянської основи мистецтва і сприяти формуванню в учнів громадських поглядів і переконань, а також моральності.

Естетичні властивості особистості не є вродженими, але починають розвиватися з раннього віку в умовах соціального оточення і активного педагогічного керівництва. У процесі естетичного розвитку відбувається поступове освоєння дітьми естетичної культури, формування естетичного сприйняття, а також уявлень, понять, суджень, інтересів, потреб, почуттів, художньої діяльності та творчих здібностей [9].

Музика, як і образотворче мистецтво, – рідна сестра літератури. Й.Ф. Гете писав, що «велич мистецтва <...> найяскравіше проявляється в музиці». А це означає, що навряд чи якась інша образотворчість може зрівнятися з музикою силою впливу на емоційність, уяву, асоціативність школярів. У викладанні літератури музика посідає значне місце. Перш за все, майже всі письменники-класики були високоосвіченими людьми, розуміли і сприймали музику. Досить згадати імена І.П. Котляревського, Т.Г. Шевченка, І.Я. Франка, М.Т. Рильського, А.С. Малишка та інших. Так, М.Т. Рильський писав про розвинений музичний смак Т.Г. Шевченка, підкреслюючи, що великий Кобзар був дуже чуйним до кольорів, барв і відтінків баченого світу, але все ж таки музичне сприймання життя було йому властиве в першу чергу. У практиці школи на уроках літератури частіше використовується музика під час вивчення ліричних творів, бо поетичні рядки багатьох авторів музикальні. «Поєднання поезії з музикою, – писав у свій час композитор І.Д. Кюї, – може примножити силу враження тієї і другої». Поезія Т.Г. Шевченка, І.Я. Франка, П.Г. Тичини, М.Т. Рильського, А.С. Малишка найвищою мірою музикальна. Музика на уроках літератури повинна включатись продумано, з урахуванням особливостей теми, що вивчається. Якщо в середніх класах використовуються на уроці окремі музичні твори, скажімо, народні пісні, думи, а також пісні на слова поетичних творів, що аналізуються («Садок вишневий коло хати», «На майдані», «Гаї шумлять» тощо), до того ж вчитель сам коментує, розповідає про взаємозв'язок двох видів мистецтва, то в старших класах необхідно до цього готувати самих учнів, виробляти в них самостійність, що виявляється в доборі необхідної мистецтвознавчої літератури, в складанні письмових та усних повідомлень, доповідей. Прийоми роботи з творами музики можуть бути різноманітними: прослуховування музичного твору після аналізу літературного твору або навпаки – спочатку прослуховується відомий учням музичний твір, а потім аналізується художній текст. На уроках літератури немає можливості детально знайомити учнів з мистецтвом опери, хоча за багатьма творами літератури, що вивчаються в школі, написані твори цього музичного жанру. Однак згадування опер «Наталка-Полтавка» (композитор – М.В. Лисенко), «Князь Ігор» (композитор – О.П. Бородін) та ін., використання окремих фрагментів з них повинно знаходити місце на уроках, посилюючи емоційне сприймання учнями мистецтва слова і музики, їх ес-

тетичне виховання. Відбір таких музичних творів до конкретної теми, що вивчається, здійснюється учителем з урахуванням підготовки школярів до сприймання цього виду мистецтва, місця і часу його використання. Уривки з опер прослуховуються в основному після вивчення літературного твору або окремої теми, тому що твори музичного жанру повинні не підмінити художній текст, а лише посилювати його сприймання, розширювати загальний кругозір учнів.

Вчитель може використовувати найрізноманітніші засоби навчання, поєднувати їх, головне – викликати відгук у дитячій душі.

В ході нашого дослідження ми провели бесіди з вчителем літератури, отримали консультацію з роботи із програмою та методичною літературою.

Це дало нам можливість відібрати тематику уроків літератури в 9 класі, під час яких можна використати музику як засіб естетичного виховання.

Тематика уроків української літератури з використанням засобу виховання музики.

1) Процес виникнення фольклору. Родинно-побутові пісні. «Місяць на небі, зіроньки сяють», «Цвіте терен, цвіте терен», «Сонце низенько...».

2) Родинно-побутові пісні. «За городом качки пливуть», «Світи, світи, місяченьку», «Лугом іду, коня веду...».

3) Українське весілля. «До бору, дружечки, до бору», «А брат сестрицю та й розплітає», «Розвий, сосно, сімсот квіток», «Летять галочки у три рядочки», «Ой матінко, та не гай мене».

4) Українські народні балади. «Бондарівна», «Ой летіла стріла», «Ой на горі вогонь горить», «Козака несуть». Тематичні особливості, класифікація балад.

5) І. Величковський. Фігурні (курйозні) вірші (з рукописних книг «Зегар з полузгарком» і «Млеко»). С.Климовський «Іхав козак за Дунай».

6) Драматургія. Шкільна драма «Владимир» Ф. Прокоповича. Вертеп як вид лялькового театрального дійства.

7) Г.С. Сковорода. «Сад божественних пісень», «Всякому городу нрав і права, «De Libertate».

8) І.П.Котляревський. «Наталка Полтавка». Наталка як уособлення кращих рис української жінки. Роль і функція пісень у драмі.

9) Т.Г. Шевченко. «Садок вишневий коло хати...», «Доля».

Музика в процес викладання літератури вводиться:

– як ілюстративний матеріал, що має конкретний зв'язок з темою;

– з метою розкриття загальноестетичних категорій мовою мистецтва, підсилення естетичної значущості окремих явищ;

– як підготовчий фактор: створює емоційно-образне налаштування на відповідний «тон» сприймання.

Насичення уроків музикою, урізноманітнення форм роботи нетрадиційними методами збагачують світосприймання, приваблюють до виконання конкретного навчального завдання.

Так, робота над виразним читанням вимагає насамперед натхнення, яке безпосередньо пов'язане з емоційністю і прагненням до самовираження. Вчитель має створити такі умови, в яких літературний твір відкриє свої таємниці перед учнем і стане йому близьким. Виразне читання також пов'язане з інтонацією та динамікою, термінами, що мають музичні аналоги.

Аналіз результатів експериментальних даних показав, що зіткнення з мистецтвом музики у 60% старшокласників просто поліпшує настрій; 30% не замислювались над його призначенням, а 10% учнів вважають, що «краса врятує світ». У художніх творах 40% учнів цікавить захоплюючий сюжет, 40% взагалі не люблять читати і тільки у 20% старшокласників художні твори викликають переживання, роздуми, емоції, сприяють формуванню ідеалу.

Улюблених художників в учнів зовсім немає, композиторів-класиків ніхто не назвав, а сучасні улюблені композитори названі 65% учнів; у 5% є улюблені поети, а у 30% – письменники сучасного детективу.

У вільний час старшокласники люблять переглядати фільми й телепередачі (60%), читають лише 15% учнів, а нічого не бажають робити – 35%.

Щодо якостей, які характеризують естетичну вихованість людини, учні визначають такі: обізнаність у мистецтві, розуміння прекрасного, наявність естетичних норм і естетичного смаку, уміння бачити, чути прекрасне, давати йому оцінку, творчі здібності.

Учням хотілося б розвивати в собі творчі здібності. Висновок з цих результатів можна зробити такий: естетична вихованість на високому рівні у 12% старшокласників; у 40% – на достатньому рівні, а у 48% – на низькому.

Аналіз педагогічних досліджень з проблем естетичного виховання дозволяє зробити висновок, що вчені розглядають естетичне виховання як виховання естетичної

чуйності, естетичного ставлення до явищ, предметів об'єктивного світу. Це невід'ємна складова виховного поля, яка також включає у себе формування естетичних почуттів та естетичних суджень людини.

Література як навчальний предмет має колосальний потенціал розвитку, комплексно впливає на становлення та подальший розвиток особистості, її психоемоційної сфери, інтелектуальних здібностей, морально-етичних та естетичних поглядів, духовних запитів. Тому вивчення цього важливого предмета має вибудовуватися з урахуванням його потенційних можливостей, із якнайповнішим залученням його особистіснотворчих ресурсів та сугестивної сили музики. Саме інтеграція окремих видів мистецтв забезпечує ефективність естетичного виховання.

Подальші дослідження у цьому напрямку передбачають проведення експерименту в межах організації позаурочної роботи при вивченні літератури.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бандура Є.М. Міжпредметні зв'язки в процесі вивчення української літератури / Є.М. Бандура. – К. : Рад. школа, 1984. – 167с.
2. Берхин Н.Б. Формирование первоначальных художественных знаний / Н.Б. Берхин // Педагогика. – 1993. – № 1. – С. 16–19.
3. Бугайко Т.Ф. Навчання і виховання засобами літератури / Т.Ф. Бугайко, Ф.Ф. Бугайко. – К. : Радянська школа, 1973. – 176 с.
4. Д.Б. Лихачев. Теория эстетического воспитания школьников / Д.Б. Лихачев. – М., 1989. – 280 с.
5. Пасічник Є.А. Методика викладання української літератури у середніх навчальних закладах : [навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти] / Є.А. Пасічник. – К. : Ленвіт, 2000. – 384 с.
6. Степанишин Б.І. Нові підходи до викладання української літератури / Б.І. Степанишин // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 31–34.
7. Цимбалюк Л.М. Формування особистісного ставлення старшокласників до художнього твору у процесі вивчення української літератури у старших класах : [зб. наукових праць] / Л.М. Цимбалюк. – К. : КДП, 1990. – 111 с.
8. Шевченко Г.П. Эстетическое воспитание в школе / Г.П. Шевченко. – К. : Радянська школа, 1985. – 148 с.
9. Щербо А.Б. Красота воспитывает человека / А.Б. Щербо, Д.Н. Джола. – К. : Радянська школа, 1980. – 102 с.
10. Эстетическая культура и эстетическое воспитание: Книга для учителя / под ред. А.М. Лабковской. – М. : Просвещение, 1983. – 211 с.
11. Эстетическое воспитание школьников: Вопросы теории и методики / под ред. М.Д. Таборидзе. – М. : Педагогика, 1988. – 179 с.